

Джерела та література

1. Калинець І. Пом'яніть і назвіть. *Визвольний шлях*. № 12. Лондон: Вид. «Українська видавнича спілка», 1989. С. 1479–1491.
2. Паска Б. В. Заходи КДБ при Раді Міністрів УРСР щодо припинення протестної активності українських дисидентів-політв'язнів у 1970-х рр. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. Вип. 55. Київ, 2023. С. 224–239. URL: <https://historypages.kpi.ua/article/view/269758/272083> (дата звернення: 25.02.2026).
3. Паска Б. В. Судові розправи над українськими дисидентами під час генерального погрому (травень – листопад 1972 р.). *Українські історичні студії*. 2025. № 17(59). С. 167–176. DOI: 10.24919/3083-6158.17/59.18.
4. Терен Т. Калинець Ігор: «Для мене поезія мала бути загадкою, яку слід відгадати, розшифрувати». *Історична правда*. 14 вересня 2014 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2025/06/28/165108/> (дата звернення: 25.02.2026)
5. Українська поезія під судом КГБ: Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців (2004) / упоряд. Ю. Зайцев. Львів: Афіша, 572 с.
6. Шкраб'юк П. Попід золоті ворота: Шість елегій про родину Калинців. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 520 с.

Хіміч Вікторія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

НЕФОРМАЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ «БЕЗ КРАВАТОК»: ВНЕСОК САМІТУ КУЧМИ–КВАСНЕВСЬКОГО В КРИМУ ДО РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН 1990-Х РР.

Ключові слова: неформальна дипломатія, стратегічне партнерство, Кучма, Квасневський, Кримський саміт 1998, польсько-українські відносини, європейська інтеграція, історичне примирення.

Keywords: informal diplomacy, strategic partnership, Kuchma, Kwaśniewski, Crimea summit 1998, Polish-Ukrainian relations, European integration, historical reconciliation.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. польсько-українські відносини еволюціонували швидко, але не без труднощів, від декларативних заяв до реального стратегічного партнерства. І нам важливо розглядати цю тему на тлі сучасних політичних подій. Оскільки нині взаємовідносини України з деякими сусідніми державами, зокрема Словаччиною та Угорщиною, залишаються досить напруженими. Головною причиною є те, що уряди цих країн займають стриману або нейтральну позицію щодо підтримки України та блокують або уповільнюють окремі рішення Європейського Союзу, пов'язані із підтримкою нашої держави [2; 6]. І на цьому тлі Польща залишається країною, яка підтримує Україну в її політичних, безпекових прагненнях. Саме тому особливо важливим є питання: як Польща стала одним із перших європейських «адвокатів» України, активно підтримуючи

її європейські прагнення? Взагалі, тема початку польсько-українських відносин після здобуття Україною незалежності добре висвітлена в працях багатьох сучасних істориків. Гевко у своїй статті «Українсько-польські відносини в українській історіографії» надає перелік основних досліджень і презентує їх висновки, а також показує, як різні автори розкривали цю тему [3]. Окремо варто відзначити статтю Драуса, у якій без надмірного заглиблення в деталі чітко окреслено хронологію подій, їх причинно-наслідкові зв'язки, а також наведено власні аналітичні міркування [5].

Саме тому, попри наявність великої кількості досліджень на цю тему, доцільно звернутися і до більш вузького аспекту – ролі політичних лідерів України та Польщі у формуванні двосторонніх відносин у 1990-х рр.

Ключову роль у цьому процесі відіграли особисті, майже дружні контакти глав держав – Президента України Леоніда Кучми (1994–2005) та Президента Республіки Польща Александра Квасневського (1995–2005). Вони зустрічалися доволі часто – саміт у Криму 27–28 вересня 1998 р. став п'ятою зустріччю за останні 12 місяців. Саме ця частота, за словами Квасневського, перетворювала «стратегічне партнерство» з «фігури мови» на «відчутний факт» [8].

У другій половині 1990-х рр. діалог між Києвом і Варшавою набув нового імпульсу на тлі пострадянських трансформацій. Після розпаду СРСР Україна відстоювала свою незалежність в умовах нейтралітету та позаблоковості, намагаючись уникнути повернення під російський контроль, тоді як Польща, яка вже обрала чіткий шлях до НАТО та ЄС, бачила в Україні незамінного партнера для створення «поясу стабільності» на своєму східному фланзі. Обидві країни прагнули економічної інтеграції: зростання товарообігу, спільних інвестицій, енергетичних проєктів. Водночас вони шукали спільні відповіді на безпекові загрози, зокрема щодо питання визнання кордонів і диверсифікації енергопостачань у регіональній співпраці [7, с. 46]. Саме в таких умовах ідеальним став неформальний формат «no-necktie summit» – зустрічі «без краваток», які давали змогу уникнути жорсткого дипломатичного протоколу, створювали атмосферу відкритості та довіри. Це було критично важливо для обговорення чутливих тем: історичного примирення (Волинська трагедія, депортації), практичних питань безпеки, енергетики та європейської інтеграції України [8].

Такий формат спрацював завдяки глибокій особистій довірі між президентами. Вони познайомилися ще 1996 р. – під час перших офіційних візитів, зокрема червневого саміту в Ланцуті, де підписали спільну декларацію про регіональну безпеку, із «символічним залученням України до Центральної Європи» [5, с. 34–36]. Із того часу відносини швидко стали близькими й дружніми: Квасневський вільно спілкувався з Кучмою, що сприяло щирості та безпосередності. За 1995–2003 рр. відбулося понад 10 зустрічей – це перетворило їх на справжніх політичних «друзів». Саме ця особиста близькість сприяла відкритому обговоренню делікатних питань без бюрократичних бар'єрів, які в офіційному протоколі просто заблокували б діалог. Пострадянські реалії створили об'єктивні передумови, а довіра лідерів перетворила потенціал на реальне стратегічне партнерство – основу для «золотої ери» польсько-українських відносин.

Саміт у Криму 27–28 вересня 1998 р. пройшов у максимально розслабленій атмосфері, з неформальними розмовами на природі, прогулянками та спільними вечереями. Паралельно тривали консультації глав рад національної безпеки. Обговорювали спільні військові справи українсько-польського батальйону, а також низку стратегічних питань – подальший розвиток стратегічного партнерства як «відчутного факту». У першу чергу це була економічна співпраця, піклування щодо різкого зростання товарообігу [1, с. 35–36], енергетичних проєктів (транзит каспійської нафти через Україну до Польщі як один із найбільш перспективних варіантів) [5, с. 35]. По-друге, це перспективна підтримка європейської інтеграції України. Відповідні обіцянки також охопили питання майбутнього стану переходу українсько-польського кордону після вступу Польщі до ЄС: контроль не буде суворішим, ніж на польсько-німецькому кордоні до Шенгену. Хід часу, однак, показав помилковість таких суджень щодо цього конкретного аспекту відносин України та Республіки Польща – після приєднання до Шенгенської зони, Польща-лідер нової політики Східного партнерства ЄС приділяла менше уваги старим білатеральним угодам з Україною, тим паче неформальним домовленостям А. Квасневського та Л. Кучми [7, с. 83–95].

Проте значення саміту вийшло далеко за межі однієї зустрічі. Він суттєво поглибив партнерство завдяки особистим зв'язкам лідерів. А. Квасневський став надійним адвокатом України в Європі: лобіював асоційоване членство в ЄС, вільну торгівлю, підтримку в НАТО. Неформальна дипломатія виявилася надзвичайно ефективною для розв'язання складних питань, наприклад, енергетичної диверсифікації.

Дружні, довірчі та часті контакти двох президентів сформували міцне стратегічне партнерство, яке, попри низку незгод, витримало пізніші виклики. А. Квасневський неодноразово згадував близькість із Кучмою як ключ до примирення, підтримки України в Європі та спільної протидії російському тиску. Хоча у деяких аспектах, зокрема питання переходу кордону українцями після приєднання Польщі до Шенгенської зони, очікування виявилися помилковими, проте ми все ж можемо стверджувати, що позитивні особисті контакти А. Квасневського та Л. Кучми заклали стандарти для українсько-польського білатерального співробітництва на десятиліття вперед, створюючи стабільність у регіоні та відкриваючи двері для європейської інтеграції.

Джерела та література

1. Афанасьєв І. Ю. Зміни обсягу польсько-українського товарообігу у 1992–2000 рр.: основні причини. *Наукові записки НАУКМА. Історичні науки*. 2003. Т. 21. С. 34–37. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df33b0a6-a1c4-4272-8114-e0e116f6a625/content>
2. Влада Словаччини підтвердила відмову від військової підтримки України. *Суспільне*. 2026. URL: <https://susplne.media/1210948-vlada-slovaccini-pidtvverdila-vidmovu-vid-vijskovoї-pidtrimki-ukraini/>
3. Гевко В. Українсько-польські відносини в українській історіографії (1991–2011 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія:*

Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 10. С. 354–363. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2012_10_42

4. Генік М. А. Польсько-українські відносини в політичній думці Александра Кваснєвського. *Політикус*. 2025. Вип. 1. С. 14–20. URL: https://politicus.od.ua/1_2025/4.pdf. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.2>

5. Драус Я. Дослідження польсько-українських стосунків у 1991–2008 рр.: нарис проблематики. *Чорноморський літопис*. 2010. № 1. С. 32–40. URL: http://history.org.ua/LiberUA/CL_2010_1/CL_2010_1.pdf

6. Hungary hardens its stance on Ukraine. *OSW Centre for Eastern Studies*. 2025. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-03-28/hungary-hardens-its-stance-ukraine>

7. Мелекесцев К. І., Бут О. М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції: монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 200 с.

8. Ukrainian-Polish informal summit. *Jamestown Foundation*. 1998. URL: <https://jamestown.org/ukrainian-polish-informal-summit/>